

Ενότητα 3, Άφιξη της Αθηνάς στην Ιθάκη

Οδύσσεια Α' Γυμνασίου

Απαντήσεις ερωτήσεων σχολικού βιβλίου

σχ. βιβλίο (σ.σ. 28-31)

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου (σελ. 28-31)**A. ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ**

1. Τα ακόλουθα αποσπάσματα δείχνουν την υποδοχή και τη φιλοξενία του Τηλέμαχου στην Πύλο και στη Σπάρτη. Αφού τα διαβάσετε, ερευνήστε αν επαναλαμβάνεται η ίδια περίπου εθιμοτυπία* με εκείνη που είδαμε στην υποδοχή και στη φιλοξενία της Αθηνάς-Μέντη στην Ιθάκη:

- εγκάρδια υποδοχή και πρόσκληση σε γεύμα (134-139),
- εξαιρετικές περιποιήσεις (143-161),
- μετά το γεύμα, ερωτήσεις για την ταυτότητα του ξένου (139-140),
- λουτρό και ανταλλαγή δώρων, που θα προταθούν στο τέλος της φιλοξενίας (α 344-353).

α. Ο Τηλέμαχος και ο «Μέντορας» φτάνουν στην παραλία της Πύλου, όπου ο Νέστορας πρόσφερε θυσία στον Ποσειδώνα (ραψ. γ 34-78 / <31-70>)

Έφτασαν στων Πυλίων τη σύναξη, πλησίασαν τους θρόνους όπου ήταν καθισμένος με τους γιους του ο Νέστορας· γύρω του οι εταίροι* ετοιμάζαν το γεύμα, έψηναν κρέατα, άλλα τα σούβλιζαν. Μόλις είδαν τους ξένους, έτρεξαν όλοι προς το μέρος τους, τους έτειναν το χέρι για το καλωσόρισμα, τους προσκαλούσαν να καθίσουν.

Πρώτος ο γιος του Νέστορα Πεισίστρατος, που βρέθηκε κοντούτερα, τους έσφιξε το χέρι, και των δυο, τους πήγε στο τραπέζι, τους κάθισε στην αμμουδιά της θάλασσας πάνω σε μαλακές προβιές, ανάμεσα στον αδελφό του Θρασυμήδη / και στον καλό πατέρα του.15 Τους πρόσφερε κομμάτι από τα σπλάχνα, τους κέρασε κρασί με τη μαλαματένια κούπα [...].

Όταν εκόρεσαν τον πόθο τους για το φαΐ, για το πιυτό, τον λόγο πήρε μεταξύ τους πρώτος ο [...] Νέστωρ:

«Είναι νομίζω η καλύτερη στιγμή τώρα να τους ρωτήσουμε, που χάρηκαν το φαγητό οι ξένοι, να μάθουμε ποιοι τέλος πάντων είναι. [...]» [Προς το τέλος της επίσκεψης ο Τηλέμαχος δέχεται λουτρό, γ <464-5>.]

β. Ο Τηλέμαχος, συνοδευόμενος από τον Πεισίστρατο, τον γιο του Νέστορα, φτάνουν στο παλάτι του Μενέλαου στη Σπάρτη (δ 23 / <20> κ.ε.)

Αυτοί, δυο ξένοι, στο πρόθυρο του παλατιού σταματημένοι με τ' άλογά τους, γενναίος ο Τηλέμαχος, λαμπρός ο γιος του Νέστορα.

Πρόλαβε όμως και τους είδε ο Ετεωνέας, ακόλουθος του τιμημένου Μενελάου με κύρος, που τρέχοντας επέρασε τις κάμαρες του παλατιού για να τους αναγγείλει στον βασιλέα, ποιμένα του λαού του.

Στάθηκε πλάι του, του μίλησε, και πέταξαν τα λόγια του σαν τα πουλιά:

«Κάποιοι, δυο ξένοι, αρχοντικέ Μενέλαε [...].»

Και τώρα πες μου, να τους ξεπεζέψουμε τα γρήγορα άλογα,
ή να τους ξαποστείλουμε να παν αλλού, αν άλλος ήθελε να τους φιλέψει.»
Αλλά ο ξανθός Μενέλαος τον αποπήρε με βαριά αγανάκτηση:
«Ετεωνέα, του Βοήθου γιε, δεν ήσουν άλλοτε τόσο μωρός
στο παρελθόν· μα να που τώρα ανόητα μιλάς, σαν άμυαλο παιδί. [...]
[...] Λύσε λοιπόν
των ξένων τ' άλογα και πέρασέ τους μέσα να χαρούν / το φαγοπότι μας.» [...]
Όταν τους πέρασαν στο θείο παλάτι, έμειναν έκθαμβοι [...].
Κι αφού τη χάρηκαν τα μάτια τους την τόσην ομορφιά,
επήγαν στους γυαλιστερούς λουτήρες να λουστούν. [...]
ύστερα τους οδήγησαν σε θρόνους, να καθίσουν
πλάι στον Μενέλαο, τον γιο του Ατρέα.
Αμέσως μια θερααινίδα, κρατώντας πάγκαλο χρυσό κανάτι,
από ψηλά τούς έχυνε νερό σ' ένα λεβέτι ασημωμένο,
τα χέρια τους να νίψουν· μετά τους έστρωσε καλόξυστο τραπέζι.
Όπου η σεμνή κελάρισσα τους έφερε μπροστά
φαγώσιμα πολλά, θέλοντας να τους ευχαριστήσει.
Και να κι ο τραπεζάρχης, ανεμίζοντας πινάκια με κρέατα κάθε λογής,
τα πρόσφερε, κι έβαλε πλάι τους μαλαματένιες κούπες.
Τότε ο ξανθός Μενέλαος τους δεξιώθηκε μ' αυτά τα λόγια:
«Πιάστε ψωμί για καλωσόρισμα· κι όταν γευτείτε και χορτάσετε
το δείπνο, τότε θα σας ρωτήσουμε τους δυο
να πείτε ποιων ανθρώπων είσαστε οι βλαστοί· [...].»
[Ο Μενέλαος όμως δεν θα προλάβει να τους ρωτήσει, καθώς η Ελένη θα
αναγνωρίσει τον Τηλέμαχο από την ομοιότητα που έχει με τον πατέρα του· έτσι, τον
ρωτάει μόνο:]
«Γενναίε Τηλέμαχε, ποια ανάγκη σ' έφερε στα μέρη μας [...]; [...].»
[Πριν φύγει από τη Σπάρτη ο Τηλέμαχος, στη ραψωδία ο <75> κ.ε., δέχεται
πολύτιμα δώρα από τον Μενέλαο και την Ελένη.]

Ο Τηλέμαχος, προσφέροντας φιλοξενία στην Αθηνά-Μέντη, προβαίνει στις ακόλουθες ενέργειες:

- ✓ Υποδέχεται πρόθυμα και εγκάρδια τον ξένο, τον προσφωνεί, τον καλωσορίζει και τον προσκαλεί σε δείπνο, διαβεβαιώνοντάς τον ότι θα του προσφέρει κατάλυμα και φαγητό (στ. 136-140).
- ✓ Τον οδηγεί στο μεγάλο δώμα και τακτοποιεί το δόρυ του (στ. 141-144).
- ✓ Του παραχωρεί τιμητική θέση σε έναν όμορφο και στολισμένο θρόνο, προσφέροντάς του κάθε δυνατή άνεση (στ. 146-148).
- ✓ Φροντίζει να δημιουργήσει τις καλύτερες συνθήκες, ούτως ώστε ο ξένος να απολαύσει το φαγητό του (στ. 150-151).
- ✓ Του προσφέρει το δείπνο της φιλοξενίας (νερό να πλυθεί, πλούσιο και εκλεκτό φαγητό, άφθονο κρασί) (στ. 154-161).

Στην υποδοχή του Τηλέμαχου στην Πύλο και στη Σπάρτη επαναλαμβάνεται η ίδια περίπτωση εθιμοτυπία με εκείνη που παρακολουθήσαμε στην υποδοχή και τη φιλοξενία της Αθηνάς-Μέντη στην Ιθάκη:

α. Υποδοχή και φιλοξενία του Τηλέμαχου και του Μέντορα στην Πύλο από το Νέστορα:

- ✓ εγκάρδια υποδοχή και πρόσκληση σε γεύμα (στ. 34-39),
- ✓ εξαιρετικές περιποιήσεις (στ. 40-46, 75),
- ✓ μετά το γεύμα, ερωτήσεις για την ταυτότητα του ξένου (στ. 77-78),
- ✓ λουτρό και ανταλλαγή δώρων, που θα προταθούν στο τέλος της φιλοξενίας (τελευταία σειρά).

β. Υποδοχή και φιλοξενία του Τηλέμαχου και του Πεισίστρατου στην Σπάρτη από το Μενέλαο:

- ✓ εγκάρδια υποδοχή και πρόσκληση σε γεύμα (στ. 34-36 και 39-40),
- ✓ εξαιρετικές περιποιήσεις (στ. 56-65),
- ✓ μετά το γεύμα, ερωτήσεις για την ταυτότητα του ξένου (στ. 66-68 και 347),
- ✓ λουτρό και ανταλλαγή δώρων, που θα προταθούν στο τέλος της φιλοξενίας (δύο τελευταίες σειρές).

2. [Τραγούδι της ξενιτιάς]

– Καρδιά, με δεκαοχτώ κλειδιά τι στέκεις κλειδωμένη;

Για δε γελάς, για δε γλεντάς, για δε χαροκοπιέσαι; (= γιατί δεν διασκεδάζεις;)

– Τι να σας πω, τι να σας πω, τι να σας κουβεντιάσω;

Τα χέρια που με κλείδωσαν είν' μακριά στα ξένα.

(Γ. Ιωάννου, *Τα δημοτικά μας τραγούδια*, Αθήνα 1966)

>> **Αναζητήστε ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στην ψυχική κατάσταση του Τηλέμαχου και του ήρωα του δημοτικού τραγουδιού της ξενιτιάς.**

Ο Τηλέμαχος παρουσιάζεται αρχικά παραδομένος σε βαθιά συλλογή, απογοητευμένος και αγανακτισμένος με την κατάσταση που επικρατεί στο σπίτι του, αλλά και θλιμμένος για την απουσία του πατέρα του. Παρακολουθεί την προκλητική συμπεριφορά των μνηστήρων και στεναχωριέται, καθώς αισθάνεται εντελώς ανήμπορος να αντιδράσει και να τους αντιμετωπίσει ολομόναχος. Βρίσκεται τυπικά ανάμεσά τους, ωστόσο νιώθει μοναξιά και δε συμμετέχει στη διασκέδαση και το παιχνίδι τους, καθώς η σκέψη του είναι στον πατέρα του και στην διαρκή προσμονή της επιστροφής του.

Ο ήρωας του δημοτικού τραγουδιού της ξενιτιάς παρουσιάζεται και εκείνος θλιμμένος και δε συμμετέχει στις χαρές και τη διασκέδαση των άλλων. Ο λόγος, για το οποίο βρίσκεται σε αυτή την κατάσταση, είναι η απουσία ενός του αγαπημένου προσώπου (*Τα χέρια που με κλείδωσαν είν' μακριά στα ξένα*). Αυτή η απουσία του έχει «κλειδώσει» την καρδιά, του έχει στερήσει δηλαδή το ενδιαφέρον και τη διάθεση για συμμετοχή στις χαρές της ζωής.

Οι ομοιότητες που εντοπίζουμε ανάμεσα στους δύο ήρωες είναι οι ακόλουθες:

- Και οι δύο νιώθουν θλίψη.
- Η αιτία της θλίψης και των δύο προσώπων είναι η απουσία κάποιου αγαπημένου τους προσώπου, το οποίο απουσιάζει από κοντά τους πολλά χρόνια και βρίσκεται πολύ μακριά.

- Κανένας από τους δύο δεν επιθυμεί να συμμετάσχει σε χαρές και διασκεδάσεις.

Συναντούμε, όμως, και δύο διαφορές:

- Ο Τηλέμαχος δεν εξομολογείται σε κάποιον τη θλίψη που αισθάνεται, ενώ ο ξενιτεμένος φανερώνει την αιτία της θλίψης του σε κάποιους που τον ρωτούν.
- Στο δημοτικό τραγούδι δεν κατονομάζεται το απόν αγαπημένο πρόσωπο, ενώ, στο κείμενο της Ενότητας, ο λόγος της θλίψης του Τηλέμαχου είναι η απουσία του πατέρα του, του Οδυσσέα.

B. ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Πώς παρουσιάζεται η κατάσταση στα ανάκτορα της Ιθάκης τώρα που ο Οδυσσέας απουσιάζει;

Στα ανάκτορα της Ιθάκης επικρατεί απόλυτη αταξία, καθώς οι μνηστήρες της βασίλισσας Πηνελόπης κατασπαταλούν τη βασιλική περιουσία και προσβάλλουν την υπόληψη της οικογένειας με την αλαζονική και προκλητική τους συμπεριφορά. Το υπηρετικό προσωπικό του παλατιού βρίσκεται στην υπηρεσία τους (άλλοι υπηρέτες έχουν ταχθεί με το μέρος τους και είναι πρόθυμοι να τους εξυπηρετήσουν, ενώ άλλοι το κάνουν αναγκαστικά, αφού δεν μπορούν να πράξουν διαφορετικά), ενώ ο Τηλέμαχος είναι ανήμπορος να τους αντιμετωπίσει, καθώς είναι πολύ νέος και ολομόναχος, σε αντίθεση με εκείνους που είναι πολλοί. Τους αφήνει, επομένως, να ενεργούν ανενόχλητοι, χωρίς να σέβονται και να υπολογίζουν κανέναν.

2. Αντιστοιχίστε τα πρόσωπα που βοηθούν στα γεύματα Αθηνάς-Τηλέμαχου και μνηστήρων με τις υπηρεσίες που προσφέρει το καθένα: π.χ.: οι κήρυκες ετοιμάζουν και σερβίρουν το κρασί (στ. 123-124, 161), χύνουν νερό στα χέρια (στ. 164)· ένας κήρυκας δίνει την κιθάρα στον Φήμιο (στ. 171-172)·

- ✓ **Οι κήρυκες:**
 - α. αναμειγνύουν το κρασί με το νερό (στ. 123-124),
 - β. σερβίρουν το κρασί (στ. 161),
 - γ. χύνουν νερό στα χέρια των μνηστήρων (στ. 164),
 - δ. ένας κήρυκας δίνει στο Φήμιο την κιθάρα (στ. 171-172).
- ✓ **Τα παιδόπουλα – οι έφηβοι:**
 - α. καθαρίζουν τα τραπέζια με σφουγγάρια (στ. 124-125),
 - β. κομματιάζουν τα κρέατα (στ. 126),
 - γ. ξεχειλίζουν τους κρατήρες με πιεστό (στ. 166).
- ✓ **Μια παρακώρη:**
 - α. έφερε νερό, για να πλύνουν τα χέρια τους ο Τηλέμαχος και ο ξένος (στ. 154-156),
 - β. έσυρε μπροστά τους το τραπέζι (στ. 156).

- ✓ **Η κελάρισσα** τους έφερε ψωμί, άφθονο φαγητό και ό,τι καλό της βρέθηκε (στ. 157-158).
- ✓ **Ο τραπεζάρχης:**
 - α. τους παρέθεσε δίσκους με κρέατα κάθε λογής (στ. 159-160),
 - β. ακούμπησε στο τραπέζι κούπες χρυσές (στ. 160).
- ✓ **Οι δούλες** γέμιζαν με ψωμί πλεχτά πανέρια (στ. 165).

3. α. Πώς παρουσιάζονται οι μνηστήρες στην Ενότητα αυτή; (με βάση τους προσδιορισμούς που τους αποδίδονται και όσα λέγονται γι' αυτούς στους στίχους 119-126, 150-151, 162-172).

β. Ποια σημεία ενοχοποιούν τους μνηστήρες και μας προϊδεάζουν έτσι για την τύχη τους;

α. Οι μνηστήρες χαρακτηρίζονται από τον ποιητή *αγέρωχοι* (=υπεροπτικοί) (στ. 119) και *ξίπασμένοι* (=αλαζόνες, υπεροπτικοί) (στ. 150). Πρόκειται για ανθρώπους αλαζόνες, ανεύθυνους και αναιδέις, οι οποίοι έχουν κάνει κατοχή σε ένα ξένο σπίτι και κατασπαταλούν την ξένη περιουσία.

Ακόμη, από τις ασχολίες τους (στ. 120-123 και 162-170) συμπεραίνουμε πως το μόνο που τους απασχολεί είναι η διασκέδαση και η καλοπέρασή τους, ενώ η εγωιστική αυτή πλευρά του χαρακτήρα τους γίνεται αντιληπτή και από το γεγονός πως εξαναγκάζουν το Φήμιο να παίζει κιθάρα και να τραγουδά για το κέφι τους (στ. 171-172).

Τέλος, μέσα από την κίνηση του Τηλέμαχου να οδηγήσει τον ξένο παράμερα από τους μνηστήρες, μην τυχόν ενοχληθεί από εκείνους και δε χαρεί το φαγητό του (στ. 150-151) διαπιστώνουμε πως πρόκειται για ανθρώπους ενοχλητικούς, αγενείς και με ανεξέλεγκτη συμπεριφορά.

β. Τα στοιχεία, τα οποία ενοχοποιούν τους μνηστήρες και μας προϊδεάζουν έτσι για την τύχη τους είναι η αυθαίρετη εγκατάστασή τους σε ένα ξένο σπίτι, η κατασπατάληση της ξένης περιουσίας και η προκλητική τους συμπεριφορά. Τα σημεία του κειμένου, μέσα από τα οποία καταλήγουμε σε αυτό το συμπέρασμα, είναι τα ακόλουθα:

- ❖ *σε τομάρια βοδιών καθισμένοι, που τα σφάξαν οι ίδιοι* (στ. 121-122),
- ❖ *πήραν με τη σειρά τους θέση σε θρόνους κι αναπαυτικά καθίσματα* (στ. 163),
- ❖ *κι αυτοί τα χέρια τους απλώνουν στο έτοιμο τραπέζι* (στ. 167),
- ❖ *δίνει την πανέμορφη κιθάρα στου Φήμιου τα χέρια, που τραγουδούσε στους μνηστήρες από ανάγκη* (στ. 171-172).

4. Πώς παρουσιάζεται ο Τηλέμαχος στους στίχους 127-153;

Ο Τηλέμαχος παρουσιάζεται αρχικά παραδομένος σε βαθιά συλλογή, απογοητευμένος και αγανακτισμένος με την κατάσταση που επικρατεί στο σπίτι του, αλλά και θλιμμένος για την απουσία του πατέρα του. Παρακολουθεί την

προκλητική συμπεριφορά των μνηστήρων και στεναχωριέται, καθώς αισθάνεται εντελώς ανήμπορος να αντιδράσει και να τους αντιμετωπίσει ολομόναχος. Βρίσκεται τυπικά ανάμεσά τους, ωστόσο νιώθει μοναξιά και δε συμμετέχει στη διασκέδαση και το παιχνίδι τους, καθώς η σκέψη του είναι στον πατέρα του και στην διαρκή προσμονή της επιστροφής του (στ. 127-134).

Μόλις, όμως, αντικρίζει τον ξένο, παύει να ονειροπολεί, θέτει στο περιθώριο τις έγνοιες του και σπεύδει να τον υποδεχτεί, αφού αισθάνεται ντροπή που ο ξένος βρίσκεται τόση ώρα στο κατώφλι του σπιτιού του, χωρίς να του δίνει κανείς σημασία (στ. 135). Αυτό φανερώνει την ευγένεια του ήθους του και την κοινωνική του ευαισθησία. Κατόπιν, καθώς προσφέρει φιλοξενία στον ξένο με όσο το δυνατόν καλύτερο τρόπο, ούτως ώστε εκείνος να ευχαριστηθεί (στ. 136-151), προβάλλεται η φιλόξενη διάθεσή του, η γεναιοδωρία του, η διακριτικότητά του και το αρχοντικό του ήθος.

5. Να διακρίνετε τις σκηνές της Ενότητας (δίνοντας έναν τίτλο στην καθεμιά) και τις εικόνες μιας σκηνής. Λάβετε όμως πρώτα υπόψη σας τα εξής σχετικά:

Με τον όρο **εικόνα**, στη λογοτεχνία, εννοούμε την περιγραφή που προκαλεί στον αναγνώστη ή στον ακροατή την εντύπωση ότι βλέπει μπροστά του αυτό που περιγράφεται (π.χ., την υποδοχή της Αθηνάς-Μέντη από τον Τηλέμαχο, 136-137). Εικόνες είναι κυρίως οι οπτικές, αυτές δηλαδή που περνούν από τα μάτια μας, όταν διαβάζουμε ή ακούμε ένα λογοτεχνικό κείμενο, εικόνες όμως λέμε κι αυτές που ερεθίζουν τις άλλες αισθήσεις μας (την ακοή, την όσφρηση κτλ.), οπότε (αντίστοιχα) τις χαρακτηρίζουμε ακουστικές, οσφρητικές κτλ.· για παράδειγμα, από τον στίχο 124 έχουμε και ακουστική εικόνα. Ο όρος **σκηνή** είναι έννοια ευρύτερη: παρουσιάζει ένα μέρος της δράσης που έχει ενότητα, μπορεί όμως να περιλαμβάνει περισσότερες από μία εικόνες, όπως, λόγου χάρη, ο αύλειος χώρος του παλατιού (116-142). Βασικά κριτήρια για τη διάκριση των σκηνών είναι: α. η αλλαγή τόπου, β. η αλλαγή προσώπων, γ. η αλλαγή τόπου και προσώπων, δ. η διαφοροποίηση του χρόνου.

α. Σκηνές της ενότητας:

- Πρώτη σκηνή (στ. 109-114): Η προετοιμασία της θεάς
- Δεύτερη σκηνή (στ. 115): Το μαγικό πέταγμα της θεάς
- Τρίτη σκηνή (στ. 116-119): Η άφιξη της μεταμορφωμένης θεάς στο παλάτι του Οδυσσέα
- Τέταρτη σκηνή (στ. 120-126): Το θέαμα των μνηστήρων
- Πέμπτη σκηνή (στ. 127-132): Ο Τηλέμαχος και η ονειροπόλησή του
- Έκτη σκηνή (στ. 133-153): Η υποδοχή του ξένου – Οι πρώτες περιποιήσεις
- Έβδομη σκηνή (στ. 154-161): Το δείπνο της φιλοξενίας του ξένου
- Όγδοη σκηνή (στ. 162-173): Το δείπνο και το γλέντι των μνηστήρων

β. Εικόνες της όγδοης σκηνής:

- οι μνηστές καθώς μπαίνουν στην αίθουσα και κάθονται σε θρόνους και σε αναπαυτικά καθίσματα,
- οι κήρυκες που τους χύνουν νερό στα χέρια,

- οι δούλες που γεμίζουν με ψωμί τα πλεχτά πανέρια,
- οι έφηβοι που ξεχειλίζουν τους κρατήρες με πιοτό,
- οι μνηστήρες καθώς τρώνε απλώνοντας τα χέρια στο έτοιμο τραπέζι,
- ο κήρυκας καθώς φέρνει την πανέμορφη κιθάρα του Φήμιου,
- ο Φήμιος καθώς παίζει την κιθάρα και τραγουδά.

Γ. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Αναδιηγηθείτε με λίγα λόγια την υποδοχή και τη φιλοξενία της Αθηνάς-Μέντη από τον Τηλέμαχο, με βάση τους στίχους 133-161.

Η Αθηνά φτάνει στην Ιθάκη και παρουσιάζεται στο παλάτι του Οδυσσέα με τη μορφή του Μέντη, ενός φίλου του Οδυσσέα. Ο πρώτος που αντιλαμβάνεται την παρουσία του «ξένου» είναι ο Τηλέμαχος, ο οποίος τρέχει να τον υποδεχτεί· τον οδηγεί μέσα στο χώρο του παλατιού σε ένα μέρος παράμερα από τους μνηστήρες, και του προσφέρει το πλούσιο δείπνο της φιλοξενίας.

Επιμέλεια: Αικατερίνη Ανδρικοπούλου - Φιλολόγος

...Πράξεις Παιδείας!